(इंग्रजी टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

जनाबाई वि. दिनकरराव घोरपडे व इतर

.... विरुद्ध ....

मेसर्स आय.सी.आय.सी.आय.आय लॅम्बोर्ड इन्शुरन्स कंपनी लि.

१० ऑगस्ट २०२२

[न्यायमूर्ती हेमंत गुप्ता आणि न्यायमूर्ती विक्रम नाथ]

मोटार वाहन अधिनियम, १९८८ - कलम १६६ - मोटार अपघात दावा - नुकसान भरपाई देणे - पीडित-मृत मोटारसायकल चालवत असताना समोरून आलेल्या कारने पीडितेच्या मोटारसायकलला धडक दिली - पीडितेचा मृत्यू झाला आणि त्याची अपीलकर्ता-पत्नी जखमी झाली – एफ.आय.आर. दाखल करण्यात आला आणि वाहन चालकाविरुद्ध आरोपपत्र दाखल करण्यात आले - नुकसान भरपाई देण्यासाठी १९८८ च्या कायद्याच्या कलम १६६ अन्वये अर्ज दाखल करण्यात आला - एकूण रक्कम रु.८,९०,०००/- न्यायाधिकरणाने नुकसान भरपाई म्हणून मूल्यमापन केले आणि असे मानले गेले की अपघात मालकाच्या मालकीच्या कारमुळे झाला आहे - तथापि, मालकाच्या मालकीची कार आणि चालकाच्या निष्काळजीपणे वाहन चालविल्यामुळे हा अपघात झाला असा निष्कर्ष उच्च न्यायालयाने स्वीकारला नाही - उच्च न्यायालयाच्या लक्षात आले की आक्षेपित कारच्या मालकाने किंवा विमा कंपनीने तपासणी केलेली नाही. अपघातग्रस्त कारचा अपघातात सहभाग नव्हता हे सिद्ध करण्यासाठी ड्रायव्हर - अशा प्रकारे अपघातासंदर्भात अपीलकर्त्याच्या जबाबावर संशय घेऊन विमा कंपनीने दाखल केलेले अपील मंजूर करण्यात आले आणि दावा याचिका फेटाळण्यात आली - अपीलावर असे म्हटले : मोटार वाहन कायदा

१९८८ च्या कलम १६६ अन्वये अर्जावर निर्णय घेताना फौजदारी खटल्यात आरोप सिद्ध करण्यासाठी पुराव्याचा नियम वापरता येणार नाही, कारण सदरहू खटला हा संक्षिप्त स्वरूपाचे आहे - या कायद्यांतर्गत अर्जाचा निर्णय फौजदारी खटल्यात व्हायला हवा होता किंवा होऊ शकला असता अशा पुराव्यांच्या आधारे नव्हे तर न्यायालयासमोरील पुराव्यांच्या आधारे घ्यावा लागतो - अपघातात जखमी झालेल्या अपीलकर्त्याच्या जबाबाच्या सत्यतेबद्दल शंका घेण्याचे कारण नाही - उच्च न्यायालयाचा संपूर्ण दृष्टिकोन स्पष्टपणे टिकाऊ नाही - अपीलकर्त्यांनी केले आहे न्यायाधिकरणाने दिलेल्या नुकसानभरपाईत वाढ करण्यासाठी उच्च न्यायालयात कोणतेही अपील दाखल केले नाही - अपीलकर्ते वाढीव नुकसान भरपाईसाठी पात्र - म्हणूनच, घटनेच्या कलम १४२ अन्वये प्रदान केलेल्या अधिकारांचा वापर करून, हे न्यायालय नुकसान भरपाईच्या रकमेची पुनर्गणना करण्याचा निर्णय घेते. घटनापीठाच्या निर्णयानुसार (नॅशनल इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड विरुद्ध प्रणय सेठी अँड ओआरएस) (२०१७) १६ एससीसी ६८०: [२०१७] १३ एससीआर १००) – त्यामुळे व्याजासह ११,६३,०००/- रुपये नुकसान भरपाई मिळते @ ७% वार्षिक – परिणामी, उच्च न्यायालयाने दिलेला आदेश रद्द केला जातो - भारतीय राज्यघटना – अनुच्छेद १४२.

अपील मंजूर करताना या न्यायालयाने असे अधिनिर्णित केले आहे कि –

१. फौजदारी खटल्यात आरोप सिद्ध करण्यासाठी पुराव्याचा नियम खालील अर्जावर निर्णय घेताना वापरता येणार नाही. मोटार वाहन कायदा, १९८८ चे कलम १६६ मध्ये जे दिले आहे ते संक्षिप्त स्वरूपाचे आहे . अपघातात जखमी झालेल्या अर्जदार क्रमांक १ च्या जबाबाच्या सत्यतेबाबत शंका घेण्याचे कारण नाही. या

कायद्यांतर्गत अर्जावर फौजदारी खटल्यात नेतृत्व करायला हवे होते किंवा होऊ शकले असते अशा पुराव्यांच्या आधारे नव्हे, तर न्यायालयासमोरील पुराव्यांच्या आधारे निर्णय घ्यावा लागतो. आम्ही असा निष्कर्ष काढतो कि, उच्च न्यायालयाचा संपूर्ण दृष्टिकोन स्पष्टपणे शाश्वत नसल्याचे दिसून येते. जर मृताच्या मुलींना दावेदार म्हणून दाखल करण्यात आले नसेल, तर मुली दाव्याच्या अर्जात पक्षकार असल्याने टोर्फेसरने देय नुकसान भरपाईची रक्कम वाढणार नाही. मुलींचे लग्न झाले असल्याने आईने आग्रह धरला नाही, दावेदार म्हणून मुली. उच्च न्यायालयाच्या निर्णयाप्रमाणे त्याचा काहीच परिणाम होत नाही. [परिच्छेद १० व ११] [१०४७-ए-सी]

२. लवादाने दिलेल्या नुकसानभरपाईत वाढ करण्यासाठी अपीलकर्त्यांनी उच्च न्यायालयात कोणतेही अपील दाखल केलेले नाही. विशेषत: प्रणय सेठी प्रकरणात या न्यायालयाच्या निर्णयानुसार भविष्यातील शक्यता आणि इतर नुकसानीच्या संदर्भात वाढीव नुकसान भरपाई अपीलकर्ते यांना मिळण्याचा हक्क आहे. त्यामुळे घटनेच्या कलम १४२ अन्वये मिळालेल्या अधिकारांचा वापर करून घटनापीठाच्या निर्णयानुसार नुकसान भरपाईच्या रकमेची फेरमोजणी करण्याचा निर्णय या न्यायालयाने घेतला आहे. युनायटेड इंडिया इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड या नावाने नोंदवलेल्या तीन न्यायाधीशांच्या खंडपीठाच्या निकालाच्या पार्श्वभूमीवर अपीलकर्त्याने प्रेम आणि आपुलकीमुळे नुकसान भार्पैस पात्र नाही परंतु पत्नीसाठी पती-पत्नी संघासाठी आणि मुलांसाठी पालक संघासाठी नुकसानभरपाईचा मान्य केला आहे दावा केला आहे. [परिच्छेद १२ आणि १३] [१०४७-डी-एच]

३. प्रतिज्ञापत्रावरील अर्जदार क्रमांक १ चा पुरावा असा आहे की तिच्या पतीला रु.१२,४५०/- पगार मिळत होता आणि त्याचे वय ५० वर्षांपेक्षा जास्त होते. लवादाने वेतनाचा पुरावा नसताना मृतव्यक्तीचे मासिक उत्पन्न रु.१०,०००/- असे ठरवले. त्यामुळे उत्पन्न व वय व भविष्यातील शक्यता लक्षात घेऊन नुकसान भरपाईचे मूल्यमापन पुढीलप्रमाणे केले जाते : अ) उत्पन्नाचे नुकसान रु.१०,१२,४४०; ब) मालमत्तेचे नुकसान रु.१५०००/- क) पत्नीसाठी पती-पत्नी संघ रु.४०,०००/- , दोन मुलांसाठी पालक संघ रु.८०,०००/- ; ड) अंत्यसंस्कार खर्च रु.१५०००. त्यामुळे दावा अर्ज दाखल झाल्यापासून ते वसुलीपर्यंत न्यायाधिकरणाने दिलेल्या व्याज @ ७% वार्षिक रकमेसह एकूण नुकसान भरपाई रु.११,६३,०००/- इतकी येते. [परिच्छेद १४ आणि १५] [१०४९-ई-जी; १०५०-ए]

नॅशनल इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड विरुद्ध प्रणय सेठी आणि इतर (२०१७) १६ एससीसी ६८० : [२०१७] १३ एससीआर १०० - अनुसरण केले

युनायटेड इंडिया इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड विरुद्ध सतिंदर कौर आणि इतर (२०२१) ११ एससीसी ७८० - भर दिला.

निर्णयविधी संदर्भ

[२०१७] १३ एससीआर १०० नंतर परिच्छेद १२

दिवाणी अपील अधिकारक्षेत्र: दिवाणी अपील क्रमांक - ५२२०/२०२२.

औरंगाबाद येथील मुंबई खंडपीठात उच्च न्यायालयाच्या दिनांक १४.१२.२०१८ च्या निर्णय व आदेशावरून प्रथम अपील क्रमांक ३३३३/२०१५ मध्ये.

अतुल बाबासाहेब डाख, अपिलार्थीचे वकील

विष्णू मेहरा, साक्षी मित्तल, उत्तरवादीचे वकील

न्यायालयाचा निर्णय न्यायमूर्ती हेमंत गुप्ता याद्वारे देण्यात आला.

१. मृत दिनकर शंकरराव घोरपडे यांचे कायदेशीर वारस मुंबई उच्च न्यायालयाने दिलेल्या दिनांक १४.१२.२०१८ रोजीच्या आदेशाविरोधात अपील करत आहेत. मोटार अपघाताने दिलेला पुरस्कार ८,९०,०००/- रुपये व्याजासह @७ टक्के वार्षिक रक्कम देणारा दावा लवादाने रद्द बातल ठरवला.

२. मृत व्यक्ती नंबर एम.एच-२०/एडी-९५६ क्रमांकाची मोटारसायकल चालवत होता. दिनांक १.६.२००७ रोजी मारुती-८०० कार क्र. एमएच-४१/सी-१७७७ समोरून येऊन मोटारसायकलला धडकली. याचिकाकर्त्यांच्या म्हणण्यानुसार मृतक व अपिलार्थी क्रमांक १ गंभीर जखमी झाले. त्यामुळे मृतव्यक्तीला शासकीय रुग्णालयात (घाटी हॉस्पिटल) दि. २.६.२००७ रोजी दाखल करण्यात आले. मृत व्यक्तीला कमल नयन बजाज रुग्णालयात हलविण्यात आले परंतु २५.६.२००७ रोजी त्याचा मृत्यू झाला. मृत्यूचे कारण डोक्याला मार लागणे होते.

३. अपीलकर्ता क्रमांक १ ने २.७.२००७ रोजी तक्रार दाखल केली जिथे अज्ञात वाहन आणि अज्ञात वाहनचालकाविरुद्ध एफ.आय.आर. दाखल करण्यात आला. दिनांक २०.८.२००७ रोजी आक्षेपित वाहनाची नोंदणी व वाहनचालक व मालकाची नावे कळविण्यात आली. त्यानंतर,पोलिसांनी तपास सुरू केला असून चालक संजय रमेश सोनवणे याच्यावर आरोपपत्र दाखल केले आहे.

४. मृतव्यक्तीचा मृत्यू झाल्यास मोटार वाहन अधिनियम १९८८ च्या कलम १६६ अन्वये नुकसान भरपाई मिळण्यासाठी दि. ८.५.२००९ रोजी अर्ज दाखल करण्यात आला होता. वाहन मालकाने अपघाताचा इन्कार

केला आहे. मालकाने आपल्या लेखी जबाबात म्हटले होते की, ड्रायव्हर - संजय कधीच नव्हता त्याला ड्रायव्हर म्हणून कधीच नियुक्त केले नाही त्यांच्यात मालक आणि कर्मचाऱ्याचा कोणताही संबंध नाही. ड्रायव्हरने ना लेखी जबाब नोंदवला, ना साक्षीदार म्हणून हजर झाले. इन्शुरन्स कंपनीने कोणताही पुरावा सादर केला नाही.

५. अपीलकर्ता क्र.१, जनाबाई (पी.डब्ल्यू.१) यांचे पुरावे व मालक - चुडामन वनजी पाटील यांचे जबाब विचारात घेऊन विद्वान न्यायाधिकरणाने कोणत्याही वेतन प्रमाणपत्राअभावी मृताचे उत्पन्न रु.१०,०००/- असे मूल्यमापन केले व वैयक्तिक खर्चापोटी १/३ वेतन वजा करून मासिक खर्च रु.६,६७०/- असे मूल्यमापन केले. ११ चा गुणक लागू करण्यात आला. अंत्यसंस्कार खर्चापोटी रु.२०००/- , कन्सोर्टियमच्या नुकसानीपोटी रु ५०००/-, मालमत्तेच्या नुकसानीपोटी रु.२५००/- अशी एकूण रक्कम रु.८,९०,०००/- इतकी रक्कम देण्यात आली. न्यायाधिकरणाने खालील निष्कर्ष काढला.

> ".....त्यांनी कबूल केले की, अपराध क्रमांक ५८/२००७ त्यांच्या कारचालकाविरुद्ध गुन्हा दाखल करण्यात आला होता आणि उत्तरवादी क्रमांक ३ संजय विरोधात आरोपपत्र दाखल करण्यात आले होते. पोलिसांनी त्याची कार जप्त केली असून न्यायालयाच्या आदेशानुसार ती परत करण्यात आली. त्यांनी कबूल केले की, त्यांनी संजयवरील एफ.आय.आर. रद्द करण्यासाठी कोणतीही कार्यवाही दाखल केली नव्हती. या गुन्ह्यात संजय चा जामीन घेतल्याची कबुलीही त्याने दिली. जामीन अर्ज व हमीपत्र व

७/१२ उतारा निशाणी क्रमांक ६८, ६९ व ७० नुसार आहे. चुडामन पाटील यांनी सरतपासात उत्तरवादी क्रमांक ३ शी आपला संबंध नसल्याचे नमूद केले असून उत्तरवादी क्रमांक ३ त्यांच्यासोबत ड्रायव्हर म्हणून काम करत नसल्याचे नमूद केले आहे. मात्र, उत्तरवादी क्रमांक ३ संजय सोनवणे यांच्यासाठी चुडामन पाटील म्हणजेच उत्तरवादी क्रमांक १ हे जामीनदार राहिले असून आरोपी हा जामीनदाराच्या वाहनाचा चालक असल्याचे नमूद करण्यात आले आहे. हे स्पष्टपणे दर्शविते की, उत्तरवादी क्रमांक १ ने न्यायालयासमोर खोटी साक्ष दिली की, त्याला उत्तरवादी क्रमांक ३ शी संबंध नव्हता. हे देखील लक्षात घेण्यासारखे आहे की, उत्तरवादी क्रमांक 3 किंवा उत्तरवादी क्रमांक १ यांनी एफ.आय.आर. रद्द करण्यासाठी कोणतीही याचिका दाखल केली नव्हती. पोलिसांनी तपास केला आणि त्यानंतर उत्तरवादी क्रमांक ३ विरुद्ध दोषारोपपत्र दाखल केले. त्यामुळे एम.एच.-४१/ सी-१७७७ क्रमांकाच्या मारुती कारचा अपघात झाला असून मृताच्या मोटारसायकलला धडक देऊन अपघात झाल्याचे स्पष्ट झाले आहे. उत्तरवादी क्रमांक ३ ने मारुती कार बेदरकारपणे आणि निष्काळजीपणे चालवली...."

६. मात्र, विमा कंपनीने दाखल केलेल्या याचिकेत मालकाच्या मालकीची कार आणि चालकाच्या निष्काळजीपणे वाहन चालविल्यामुळे हा अपघात झाल्याचा निष्कर्ष उच्च न्यायालयाने मान्य केला नाही.

अपीलकर्ता क्रमांक १ ने पुरवणी निवेदनात आक्षेपित कारचा नोंदणी क्रमांक पोलिसांना दिला असल्याने अपीलकर्त्यांनी आक्षेपित कारचा नोंदणी क्रमांक जाहीर करणाऱ्या माहितीच्या स्त्रोतासंदर्भात तपास अधिकाऱ्याची तपासणी केली नाही, असे उच्च न्यायालयाने म्हटले आहे. त्यामुळे अपघात आणि आक्षेपार्ह कार यांच्यात अपीलकर्त्यांकडून दुवा प्रस्थापित होतो, असे म्हणता येणार नाही.

७. अपघातग्रस्त कारचा अपघात झाला नसल्याचे सिद्ध करण्यासाठी संबंधित कारमालकाने किंवा विमा कंपनीने चालकाची तपासणी केलेली नाही, ही वस्तुस्थिती उच्च न्यायालयाच्या निदर्शनास आली. याचिकाकर्ते क्रमांक १ - जखमी दुचाकीस्वाराने दि.२.७.२००७ रोजी म्हणजेच घटनेच्या तारखेपासून एक महिन्यानंतर अज्ञात कारचालकाविरुद्ध तक्रार दाखल केली आहे. एफ.आय.आर.मध्ये तिच्या जखमी पतीला मारुती-८०० मधील रुग्णालयात नेण्यात आल्याचा उल्लेख नाही. एम.एच.-४१/सी.-१७७७ हे वाहन अपघातग्रस्त होते, याची माहिती देण्यात आलेली नाही. याचिकाकर्त्यांच्या प्रामाणिकपणावर शंका घेऊन मृताच्या विवाहित मुलींना दावा याचिकेत पक्षकार करण्यात आले नसल्याचेही निदर्शनास आले. त्यामुळे अपघातासंदर्भात अपीलकर्ता क्रमांक १ च्या जबाबावर संशय घेत विमा कंपनीने दाखल केलेले अपील मंजूर करून दावा याचिका फेटाळण्यात आली.

८. आम्ही पक्षकारांचे अभ्यासू वकिलांचे म्हणणे ऐकले आणि उच्च न्यायालयाचा आदेश टिकाऊ नसल्याचे आढळले आहे. दि.१.६.२००७ रोजी झालेल्या अपघातात अपिलार्थी क्रमांक १ व तिचा पती जखमी झाले

होते. दि.२५.६.२००७ रोजी तिच्या पतीचे निधन झाले. अपीलार्थी क्रं. १ हिच्या नातेवाईकांनी घटनेच्या वेळी अपिलार्थी क्रमांक १ हिच्या पतीची नाजूक अवस्था असतांना काळजी घ्यायला पाहिजे होती. एफ.आय.आर. दाखल करण्यापेक्षा पतीचे आरोग्य आणि कल्याण हे तिचे प्राधान्य होते . एफ.आय.आर.मध्ये कारचालकाचे नाव जाहीर न केल्याप्रकरणी उच्च न्यायालयाने प्रामुख्याने पोलिसांना दिलेल्या माहितीच्या आधारे ही कारवाई केली आहे. अपीलकर्ता नंबर १ ने दि.१.८.२०११ रोजी कारचा खुलासा करून आपली मुख्य परीक्षा(सरतपासणी) दाखल केली आहे. आक्षेपार्ह वाहनाचा क्रमांक, तिने दिलेला वाहन क्रमांक अपघातात सामील नसल्याच्या भूमिकेच्या समर्थनार्थ साक्षीदाराची उलटतपासणी करण्याची संधी मालक आणि विमा कंपनीला मिळाली. उलटतपासणीत तिने सांगितले की, ज्या वाहनाने त्यांना त्यांच्या वाहनाला धडक दिली त्या वाहनातून तिला रुग्णालयात आणण्यात आले. तिने साक्ष दिली की ती मानसिकदृष्ट्या अस्वस्थ होती आणि रुग्णालयात दाखल होती, म्हणून तिने उशिरा तक्रार केली.

९. दुसरी बाजी पाहता कार चा मालक प्रकरणात साक्षदार म्हणून जहर झाला. त्याने हे मान्य केले कि, वाहन हे सुपरदरी वर वाहन घेतले आणि त्याने त्याच्या ड्रायव्हर संजय विरोधात दाखल झालेला एफ.आय.आर. रद्द करण्याकरिता याचिका दाखल केली नाही. त्याने मान्य केले कि मी संजय ड्रायव्हर याची जमानत घेतली त्या कागदपत्रांचा निशाणी क्रमांक ६८,६९ आणि ७० आहे व संजय हा माझ्या गाडीवर ड्रायव्हर म्हणून काम करतो. रेकॉर्ड वर हे सुद्धा आले आहे कि कार मालकाने त्याची गाडी व ड्रायव्हर यांना खोट्या गुन्ह्यात गोवले आहे याबाबत तक्रार केली नाही.

१०. आम्हाला असे आढळले कि आरोप सिद्ध करण्यासाठी पुराव्याचा नियम मोटार वाहन कायदा, १९८८ च्या कलम १६६ अन्वये अर्जावर वापरला जाऊ शकत नाही कारण फौजदारी प्रकरण हे संक्षिप्त स्वरूपाचे आहे. अपघातात जखमी झालेल्या अपिलार्थी क्रमांक १ च्या विधानाच्या सत्यतेवर शंका घेण्याचे कारण नाही. अर्जाचा निर्णय त्याच्यासमोर सादर केलेल्या पुराव्यांच्या आधारावर घ्यावा लागतो आणि ज्या पुराव्याच्या आधारावर फौजदारी खटला चालवला त्या पुराव्यावर नाही. आम्हाला असे आढळून आले आहे की उच्च न्यायालयाचा संपूर्ण दृष्टीकोन स्पष्टपणे टिकाऊ नाही.

११. जर मृत व्यक्तीच्या मुलींना पक्षकार केले गेले नाहीत तर दावेकर्ते, दाव्याच्या अर्जात मुली पक्षकार असल्यामुळे टॉर्टफेसरद्वारे देय भरपाईची रक्कम वाढविली जाणार नाही. मुलींचे लग्न झाले असल्याने आईने मुलींना पक्षकार केले नाही परंतु मुली दावेदार आहेत. हायकोर्टाने ठरवल्याप्रमाणे त्याचा काहीही परिणाम होणार नाही.

१२.अपिलार्थी यांनी लवादाने दिलेल्या नुकसान भरपाई करिता वाढीव नुकसान भरपाई मिळावी म्हणून मा. उच्च न्यायालया समोर अपील दाखल केली नाही. **राष्ट्रीय इन्शुरन्स कं.लि. विरुद्ध प्रणय शेठी आणि इतर (१ २०१७) १६ एससीसी ६८०** या न्यायनिर्णयानुसार अपीलकर्ते विशेषत: भविष्यातील शक्यता आणि इतर नुकसानीच्या संदर्भात वाढीव नुकसानभरपाईसाठी पात्र आहेत असे आम्हाला आढळले आहे. त्यामुळे घटनेच्या कलम १४२ अन्वये मिळालेल्या अधिकारांचा वापर करून घटनापीठाच्या निर्णयानुसार नुकसान भरपाईच्या रकमेची फेरमोजणी करण्याचा निर्णय घेतला आहे.

१३. अपीलकर्त्यानेया न्यायालयाला दिलेल्या गणनेत पत्नीसाठी पती-पत्नी संघ आणि मुलांसाठी पालक संघामुळे प्रेम आणि आपुलकीमुळे नुकसान भरपाईचा दावा केला आहे, परंतु युनायटेड म्हणून नोंदवलेल्या तीन न्यायाधीशांच्या खंडपीठाच्या निकालाच्या पार्श्वभूमीवर **इंडिया इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड वि. सतिंदर कौर आणि इतर (२ २०२१) ११ एससीसी ७८०,** प्रेम आणि आपुलकी गमावल्यामुळे शीर्षकाखाली नुकसान भरपाई मंजूर नाही परंतु पत्नीसाठी पती-पत्नी संघासाठी आणि मुलांसाठी पालक संघासाठी नुकसानभरपाई ग्राह्य आहे. या न्यायालयाने खालीलप्रमाणे निकाल दिला:

३०. मॅग्मा जनरल इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड विरुद्ध नानू राम [मॅग्मा जनरल इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड विरुद्ध नानू राम, (२०१८) १८ एससीसी १३० : (२०१९) ३ एससीसी (सीआयव्ही) १४६ : (२०१९) ३ एससीसी (सीआरआय) १५३] या न्यायालयाने "कंसोर्टियम"हा एक संक्षिप्त शब्द म्हणून व्याख्या केली, ज्यात पती-पत्नी संघ, पालक संघ तसेच पालक संघ यांचा समावेश आहे फिलियल कंसोर्टियम। कन्सोर्टियमच्या अधिकारात मृतव्यक्तीची कंपनी, काळजी, मदत, आराम, मार्गदर्शन, सांत्वन आणि आपुलकी यांचा समावेश असेल, ज्यामुळे त्याच्या कुटुंबाचे नुकसान होईल. जोडीदाराच्या बाबतीत, यात मृत जोडीदाराशी लैंगिक संबंधांचा समावेश असेल.

३१. मुदतपूर्व झाल्यावर मुलाला पालकांचा संघ दिला जातो. पालकांचा मृत्यू, पालकांची मदत, संरक्षण, आपुलकी, समाज, शिस्त, मार्गदर्शन आणि प्रशिक्षण गमावल्याबद्दल. मुलाचा अपघाती मृत्यू झाल्यास नुकसान भरपाई देण्याचा पालकांचा अधिकार आहे. एका अपघातात मुलाचा मृत्यू झाल्याने मृताचे आई-वडील आणि कुटुंबियांना मोठा धक्का बसला आहे. आई-वडिलांसाठी सर्वात मोठी वेदना म्हणजे त्यांच्या

दरम्यान आपले मूल गमावणे आयुष्य। मुलांना त्यांचे प्रेम आणि आपुलकी आणि कौटुंबिक युनिटमधील त्यांच्या भूमिकेसाठी महत्व दिले जाते.

३२. जगभरातील आधुनिक न्यायक्षेत्रांनी हे मान्य केले आहे की मुलाच्या संघाची किंमत मुलाच्या मृत्यूच्या बाबतीत देण्यात येणाऱ्या नुकसान भरपाईच्या आर्थिक मूल्यापेक्षा कितीतरी पटीने जास्त आहे. बहुतेक सर्व मुलांच्या मृत्यूनंतर कंसोर्टियमच्या नुकसानीखाली पालकांना नुकसानभरपाई देण्याची परवानगी न्यायालये देतात. आई-वडिलांना देण्यात येणारी रक्कम म्हणजे मृत मुलाचे प्रेम आणि आपुलकी, काळजी आणि सहवास गमावल्याची भरपाई आहे.

३३. मोटार वाहन कायदा, १९८८ हा एक फायदेशीर कायदा आहे. या टप्प्यावर, आम्ही कंसोर्टियमचे अनुदान आणि प्रेम

.आणि आपुलकी गमावण्याच्या संदर्भात एकरूपता प्रदान करणे आवश्यक मानतो. अनेक न्यायाधिकरणे आणि उच्च न्यायालये संघाचे नुकसान आणि प्रेम आणि आपुलकी गमावणे या दोन्हीसाठी नुकसान भरपाई देत आहेत. प्रणय सेठी [नॅशनल इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड विरुद्ध प्रणय सेठी, (२०१७) १६ एससीसी ६८० : (२०१८) ३ एससीसी (सीआयव्ही) २४८ : (२०१८) २ एससीसी (सीआरआय)

३४. या प्रकरणात घटनापीठाने केवळ तीन पारंपारिक प्रमुखांना मान्यता दिली आहे ज्याअंतर्गत मालमत्तेचे नुकसान, कन्सोर्टियमचे नुकसान आणि अंत्यसंस्कार खर्च अशा नुकसानभरपाई दिली जाऊ शकते. मॅग्मा जनरल [मॅग्मा जनरल इन्शुरन्स कंपनी लिमिटेड विरुद्ध नानू राम, (२०१८) १८ एससीसी १३० : (२०१९) ३ एससीसी (सीआयव्ही) १४६ : (२०१९) ३ एससीसी (सीआरआय) १५३]

३५. या प्रकरणात या न्यायालयाने कंसोर्टियमला एक व्यापक व्याख्या दिली ज्यात पती-पत्नी संघ, पालक संघ आणि फायलियाल कन्सोर्टियम यांचा समावेश आहे. प्रेम आणि आपुलकी गमावणे हे संघ गमावण्यामध्ये समजले जाते. न्यायाधिकरण आणि उच्च न्यायालयांना कायदेशीर पारंपारिक प्रमुख असलेल्या कन्सोर्टियमच्या नुकसानीची भरपाई देण्याचे निर्देश दिले जातात. प्रेम आणि आपुलकी गमावल्याची भरपाई स्वतंत्र प्रमुख म्हणून देण्याचे कोणतेही औचित्य नाही.

१४. प्रतिज्ञापत्रावरील अपीलकर्ता क्रमांक १ चा पुरावा असा आहे की तिच्या पतीला रु.१२,४५०/- वेतन मिळत होते आणि त्याचे वय ५० वर्षांपेक्षा जास्त होते. लवादाने वेतनाचा पुरावा नसताना मृतव्यक्तीचे मासिक उत्पन्न रु.१०,०००/- असे ठरवले. त्यामुळे प्रणय सेठी तील या न्यायालयाच्या निर्णयानुसार उत्पन्न व वय व भविष्यातील शक्यता लक्षात घेऊन नुकसान भरपाईचे मूल्यमापन खालीलप्रमाणे केले जाते.

	शीर्षक	रुपये
ए	कमाईचा तोटा मासिक पगार @ १०,०००/- आणि भविष्यातील शक्यता @ १५% (६,६७०/- + १००० X १२ X ११)	रु. १०,१२,४४०.००
बी	संपत्तीचे नुकसान	रु. १५०००
सी	दोन मुलांसाठी पत्नी पालक संघासाठी जोडीदार संघ (अपील क्रमांक २ आणि ३) रुपये ४०,०००/- प्रत्येकी	रु. ४०,०००/- रु. ८०,०००/-
डी	अंत्यसंस्काराचा खर्च	रु. १५०००/-
	एकूण पूर्ण रक्कम	रु. ११,६२,४४०.०० रु. ११,६३,०००.००

१५. त्यामुळे दावा अर्ज दाखल झाल्यापासून वसुली होईपर्यंत लवादाने दिलेल्या व्याजासह ११,६३,०००/- रुपये नुकसानभरपाई मिळते.

१६. त्यामुळे उच्च न्यायालयाने दिलेला आदेश रद्द बातल ठरतो. त्यामुळे अपील मंजूर करण्यात आले आहे.

अंकित ज्ञान अपील मंजूर .

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.